

HET STUDIEJAAR

1973-1974

REDES

uitgesproken op 9 september
1974 bij de opening van het
Academisch Jaar 1974/1975

door

de Voorzitter van het
College van Bestuur
Ir. J.B. Ritzema van Ikema

de Voorzitter van de
Hogeschoolraad
Ir. B. ten Zeldam-Hartelust

de Dekaan van de Faculteit
der Landbouwwetenschappen
Dr. J.C. Zadoks

Bestuursaspecten

door

Ir. J.B. Ritzema van Ikema

Dames en Heren,

Het College van Bestuur heeft zich dit jaar belast met de organisatie van de opening van het Academisch Jaar. Het leek een goede gedachte bij die opening het woord te laten voeren door de voorzitters van drie bestuursorganen, die de Landbouwhogeschool kent, de Hogeschoolraad, de Faculteitsraad en het College van Bestuur.

De Wwo en de WUB zijn de wetten waaronder in het bijzonder de instellingen van wetenschappelijk onderwijs leven. De Wwo blijft hier verder buiten beschouwing. De WUB, geschapen om rust te brengen in de turbulente universiteiten en hogescholen aan het einde der jaren zestig, heeft nu ruim drie jaren gewerkt, te kort voor een eendoordeel en lang genoeg voor het maken van kanttekeningen. Voor iemand die de oude orde niet actief heeft beleefd maar die als student -overigens weldadig- heeft ondergaan, is het moeilijk om door vergelijking tussen vroeger en nu conclusies te trekken. Wel is het mogelijk kanttekeningen te maken bij de toepassing van de wet.

Welnu, wij kunnen met de WUB in Wageningen leven, omdat sommigen vinden dat de wet niet ver genoeg gaat en anderen dat de wet te ver gaat, terwijl velen vinden dat de wet juist datgene biedt wat onder de huidige omstandigheden passend is. Bovendien liggen de verschillen in opvatting niet zover uiteen dat men niet bereid zou zijn de WUB een kans te geven, maar dan wat langer dan zes jaar.

Dat neemt niet weg dat toepassing van bestuursvormen berustend op inspraak en medezeggenschap van de basis af tijdrovend is. Dat is ook in Wageningen wel gebleken. Maar dat is een verschijnsel dat alle democratische bestuursvormen eigen is. De vraag is alleen in hoeverre de tijd besteed aan bestuurlijke activiteiten bepaalde grenzen niet overschrijdt, anders gezegd niet ten koste gaat van onze hoofdtaken, het geven van onderwijs en het verrichten van onderzoek. Tot dusver lijkt het gevarenpunt in het algemeen gesproken nog niet te zijn bereikt. Overigens leert de ervaring dat de invoering van nieuwe bestuursvormen extra tijd kost. Dat was ook zo bij de invoering van de wet op de Ondernemingsraden. Het onderling aftasten van de bevoegdheden van directies en raden was aanvankelijk een geliefkoosde bezigheid, die tijd kostte en die naar luide werd gezegd verhinderde dat men aan de grote problemen van de onderneming toekwam. Het is dan ook begrijpelijk dat aanvankelijk bij de Landbouwhogeschool in de raden veel gediscussieerd werd over bevoegdheden van Hogeschoolraad, Faculteitsraad en vooral het College van Bestuur.

Voor zover de WUB duidelijke taal spreekt over de bevoegdheden van de bestuursorganen is er geen probleem. Maar de WUB heeft een experimenteel karakter plus de gebruikelijke onduidelijkheden en open plekken die de meeste wetten kennen. Daarom hoeft het ook niet te verbazen dat de Hogeschoolraad met het College van Bestuur en wellicht ook de Faculteitsraad en het Facul-

teitsbestuur nog enige tijd zullen stoeien in de marge die de WUB laat over hun bevoegdheden. Te verwachten valt dat de jurisprudentie en traditie deze problematiek tot redelijke proporties zullen terugbrengen. Hopelijk dragen kennis van vergadertechniek en ervaring in bestuurszaken er toe bij, de tijd besteed aan bestuurszaken binnen aanvaardbare grenzen te houden, anders gezegd: er moet naar gestreefd worden dat een ieder aan het bestuur van de Landbouwhogeschool kan deelnemen, naast het verrichten van zijn eigenlijke taak op het gebied van onderwijs en onderzoek. Overigens, de bestuurlijke organisatorische situatie in Wageningen is uniek. Wij kennen slechts één faculteit van landbouwwetenschappen en derhalve is er één faculteitsraad en één faculteitsbestuur. Dit opent de mogelijkheid om zoals nu reeds gebeurt een bestuurlijk samenspel te ontwikkelen tussen Hogeschoolraad, College van Bestuur, Faculteitsraad en Faculteitsbestuur dat het te besturen object, de Landbouwhogeschool, slechts ten goede kan komen. Dit samenspel laat vanzelfsprekend iedere deelnemer zijn eigen bevoegdheden, maakt samenwerking mogelijk, waar dat nodig is en kent daarnaast een aantal "checks and balances" dat ontsporingen moeilijker maakt.

Ik heb tot dusver in waarderende zin over de toepassing van de WUB in Wageningen gesproken.

Dat neemt niet weg dat er aanleiding is voor kritische opmerkingen. De raden -Hogeschool- en Faculteitsraad-

hebben zich bezig te houden met wat wij zo gaarne beleid noemen. Dat betekent dat zij zich bezig houden met de grote lijn, alsmede met de controle op de toepassing daarvan. Dat betekent ook dat van een delegatieproces gebruik moet worden gemaakt. Delegatie is gebaseerd op vertrouwen in degene aan wie wordt gedelegeerd. Dat vertrouwen bestaat nu in onvoldoende mate. De raden zouden het werk van eigen commissies gemakkelijker moeten overnemen dan nu veelal geschiedt.

Voor zover dit gebrek aan vertrouwen gebaseerd is op een gezond wantrouwen van de kiezers ten opzichte van de gekozenen, ben ik geneigd het verschijnsel te aanvaarden, maar daarmee is de huidige situatie in Wageningen niet voldoende verklaard. Ik hoop dat het gebrek aan vertrouwen als een groeiverschijnsel en dus als een tijdelijke zaak kan worden beschouwd.

De door de WUB gecreëerde bestuursorganen hebben overigens wel aan spanningen bloot gestaan. De collegegeld-affaire, een opwindende zaak twee jaren geleden, kon, zij het met moeite, bestuurlijk worden gehanteerd. De geschreven en ongeschreven spelregels werden slechts in de begin- en de nadagen van het collegegeldtijdperk geweld aangedaan.

Ik heb reeds gezegd dat het te vroeg is om een eindoordeel over de WUB uit te spreken. Een voorlopig oordeel is wellicht verantwoord: Welnu dan, en parafraserend een Engels staatsman: Er zijn er die zeggen dat het een slechte wet is. Maar voor vandaag is het de minst slechte wet die zich denken laat.

De bouwactiviteiten van de Landbouwhogeschool vertonen grote schommelingen. Zij lopen niet parallel met de behoefte aan gebouwen en dit geldt zowel voor ruimten voor het geven van onderwijs als voor het doen van onderzoek. Tot 1970 werden jaarlijks niet onaanzienlijke bedragen in gebouwen geïnvesteerd maar daarna brak een korte periode van grote activiteit aan.

De resultaten van jaren van voorbereiding werden zichtbaar. Ik noem slechts de Nieuwlanden, het Biotechnion en de Leeuwenborch.

Aan deze opsomming zou ik ongetwijfeld andere namen hebben kunnen toevoegen, ware het niet dat in begin 1972 een aanbestedingsstop een einde maakte aan nieuwe activiteiten. Een nieuwe afweging van de taakstelling op het gebied van onderwijs en onderzoek, de groei van het aantal studenten en personeelsleden tegen de achtergrond van de ontwikkeling van de Landbouwhogeschool als geheel was noodzakelijk. Dit zou moeten leiden tot een kwantificering van de middelen, die nodig zijn om de taken te volbrengen. Tot die middelen behoren ook de ruimten gesplitst in gebruikscategorieën. Het gemis aan een algemeen aanvaard denkpatroon over de ontwikkeling van de Landbouwhogeschool werd ernstig gevoeld.

Niettemin werd een analyse van de huidige en toekomstige ruimtebehoefte, een inventarisatie van het huidige gebouwenbestand en het gebruik daarvan gemaakt. De relaties van deze zaken met de aantallen studenten en personeelsleden werden nagegaan. De confrontatie van de

resultaten van deze analyse met de taken op het gebied van onderwijs en onderzoek, tezamen met overwegingen van andere aard, zoals bouwtechnische aspecten van bestaande gebouwen, in het bijzonder veroudering, leidden tot het stellen van prioriteiten in een toekomstig bouwprogramma. Dit programma bevat allereerst het Veeteeltcomplex, gevolgd door een multifunctioneel gebouw op De Dreijen, anders gezegd een gebouw aansluitend aan het Biotechnion en een nieuwe Bibliotheek annex Pudoc. Om dit te verwezenlijken zijn wij de eerstkomende vier jaren wel bezig, zowel met de voorbereidingen van de bouw als met het verkrijgen van de financiële middelen. Het Veeteeltcomplex is met de voorbereidingen bijna klaar; de eerste paal kan nog dit jaar de grond in.

De afweging van taken en middelen moet worden voortgezet, aangepast aan nieuwe gegevens maar vooral tegen de uitkomsten van de komende discussies rondom "LH-waarheen?"

Ruimtelijke planning.

Het ruimtelijke toekomstbeeld van de Landbouwhogeschool is niet een onderwerp dat pas in de laatste jaren aan de orde is. Kort na de Eerste Wereldoorlog werd een schetsplan gemaakt voor een nieuwe Landbouwhogeschool en wel geheel op De Dreijen. De behoefte aan bouw- en proefterreinen werd in de jaren zestig gezien door de Commissie Aankoop Gronden -de zgn. Commissie Wellen- niet alleen voor de Landbouwhogeschool maar ook voor de

Instituten van het Departement van Landbouw en dit alles in nauwe samenwerking met de gemeente Wageningen. Dit overleg resulteerde in het bestemmingsplan Landelijk Gebied West, vastgesteld in 1969 waarin onder meer een gebied ten noorden van het Nieuwe Kanaal werd gereserveerd voor de Landbouwhogeschool, bestemd voor toekomstige uitbreiding. Ruimtelijke planning omvat echter meer dan het vaststellen van uitbreidingsplannen. Door het Bestuur van de Landbouwhogeschool werd in 1969 een commissie ingesteld waaruit de Commissie Ruimtelijke Planning is voortgekomen en deze is weer opgevolgd door een commissie van dezelfde naam ingesteld door de Hogeschoolraad. Wij houden ons dus binnen de Landbouwhogeschool bij voortduring bezig met ruimtelijke planning, maar dit betekent niet dat wij het eens zijn over een aantal niet onbelangrijke zaken. De vraag of het gewenst is dat de Landbouwhogeschool in de toekomst nog sterk zal groeien houdt ons verdeeld evenals de vraag of de gevolgen van deze groei in haar ruimtelijke consequenties door Wageningen en de naaste omgeving kunnen worden gedragen.

Willen wij de bebouwing op het Dreijencomplex verdichten en uitbreiden langs de Foulkesweg en in de tweede plaats denken aan het complex Binnenhaven/Haagsteeg?

Dat zou betekenen dat wij het nieuwe terrein ten noorden van het Nieuwe Kanaal niet nodig hebben. Of vinden wij een redelijk sterke groei mogelijk en niet ongewenst, eventueel mede veroorzaakt door de vestiging van een instelling van hoger beroepsonderwijs die aansluiting

zoekt bij de Landbouwhogeschool? Dat leidt tot andere inzichten inzake de bebouwing van De Dreijen en het ter beschikking houden van het terrein ten noorden van het Nieuwe Kanaal. De meningen werden overigens sterk beïnvloed door het standpunt dat men inneemt over het Uiterwaardenplan en over het begrip "groei".

Nu over het Uiterwaardenplan een beslissing is genomen lijkt het mogelijk om de ruimtelijke planning van de Landbouwhogeschool opnieuw van start te doen gaan.

De Landbouwhogeschool resorteert als enige instelling van wetenschappelijk onderwijs onder het Departement van Landbouw en Visserij. Dat is altijd zo geweest en zo behoort het te blijven. Deze uitspraak die een conservatief trekje lijkt te hebben zal ook in LH-kringen die zich progressief noemen, geen weerwoord opwekken. De verhouding tot het Departement van Landbouw en Visserij wordt als vanzelfsprekend ervaren. Er zijn overigens talrijke contactpunten, behalve de hiërarchische en wel vooral met die instituten van het departement, die zich met landbouwkundig onderzoek bezig houden. Het bestaansrecht van deze instituten is door de Landbouwhogeschool nimmer aangevochten, integendeel, de Landbouwhogeschool heeft van het begin van zijn bestaan af er op gewezen dat het meer op de praktijk gerichte onderzoek bij instituten moest worden ondergebracht. Maar dat betekent tegelijkertijd dat het meer fundamentele onderzoek dat aan de Landbouwhogeschool wordt verricht

zich niet los van het onderzoek bij de instituten behoort te ontwikkelen. In een tijd van schaarste aan middelen is coördinatie noodzakelijk. De coördinatie van het onderzoek van Landbouwhogeschool en Instituten, het onderzoek van de Faculteit der Diergeneeskunde en het landbouwkundig onderzoek door TNO verricht, geschiedt door de N.R.L.O.

Deze coördinatie beginnend aan de basis, bij de Landbouwhogeschool op vakgroepniveau, is bij het onderzoek in Nederland een uniek verschijnsel.

Buiten de landbouw heeft deze wijze van organisatie sterk de aandacht getrokken, vooral omdat thans de organisatie van de universitaire research in het algemeen ter discussie staat.

De organisatievorm van de N.R.L.O. zou één der alternatieven kunnen zijn.

Planning van onderwijs en onderzoek.

Bij het begin van dit nieuwe Academische Jaar, lijken wij ook met de planning van onderwijs en onderzoek een nieuwe fase in te gaan.

In 1970 begon het Amerikaanse organisatiebureau McKinsey & Company met een onderzoek naar de mogelijkheden om de planning van het postsecundaire onderwijs in Nederland te verbeteren.

Dit onderzoek resulteerde in talloze rapporten, terwijl in oktober 1971 de ministers De Brauw, Lardinois en Van Veen een nota inzake de verbetering van de planning

aan de Staten-Generaal aanboden. In maart 1972 nam de Tweede Kamer de nota voor kennisgeving aan en gaf daarmee "het groene licht" zoals het sindsdien in planningskringen heet.

Bij de instellingen van W.O. ontstond echter steeds meer weerstand tegen de ontwikkelde gedachten, o.a. om de volgende redenen:

- de sterke nadruk op de lange termijn planning gaf onvoldoende aansluitingsmogelijkheden bij de werkelijkheid;
- de nogal centralistische gedachtengang in de opzet, b.v. tot uitdrukking komend in het zware accent dat de planning per discipline zou krijgen ten opzichte van de planning per instelling.

In oktober 1973 lieten de Instellingen van W.O. aan Staatssecretaris Klein weten, dat zij vonden niet op de goede weg te zijn. De naar aanleiding hiervan gevormde "Commissie Leibbrandt" heeft een rapport uitgebracht, waar de Instellingen -op één uitzondering na- zich in grote lijnen geheel achter kunnen stellen. Met name de realiteitszin van dit rapport spreekt erg aan.

Als kenmerken voor de planning worden hierin genoemd:

- overleg
- stapsgewijze voortgang
- wisselwerking tussen plan en werkelijkheid
- learning by doing (Engelse termen blijken onvermijdelijk te zijn)
- openbaarheid.

De organen die in dit rapport zijn voorgesteld, zijn voor een deel reeds gevormd. Ik ben juist teruggekeerd uit Utrecht, waar vanmorgen de permanente planningscommissie van de Academische Raad voor het eerst bijeenkwam, terwijl reeds eerder enkele taakgroepen voor concrete onderwerpen zijn ingesteld. Van het antwoord op de vraag of de instellingen er nu de vaart zullen weten in te houden en overeenstemming zullen weten te bereiken over de wezenlijke zaken, of dat zij zullen blijven steken in procedurele en competentie kwesties, zal het afhangen of wij, landelijk gezien, in dit nieuwe academische jaar goede voortgang zullen boeken met de planning.

Wat de Landbouwhogeschool betreft zullen wij in het nu beginnende jaar een eind verder moeten zien te komen met het project: "LH-waarheen?"

In juni 1973 werd dit thema voor het eerst binnen de Landbouwhogeschool aan de orde gesteld. Begin 1974 werd door de inmiddels gevormde Stuurgroep een groot aantal vragen gezonden aan commissies en groeperingen binnen en buiten de Landbouwhogeschool, in eerste instantie met het doel, een antwoord te krijgen op de vraag of door middel van deze vragen een toekomstvisie op de Landbouwhogeschool viel vast te leggen.

Nadat deze vragen in overleg met de contactpersonen van bovenbedoelde groepen en naar aanleiding van de bespreking in Hogeschoolraad en Faculteitsraad enigszins waren bijgesteld, zijn deze opnieuw, maar nu ter beantwoording, rondgezonden.

Het gaat hierbij om het ontwikkelen van een toekomstvisie op de Landbouwhogeschool. waarbij wij het juiste midden zullen moeten vinden tussen niet te verwezenlijken utopieën en de werkelijkheid van dit moment, waarin wij veranderingen willen aanbrengen. Er zullen hierbij zeer wezenlijke vragen aan de orde moeten komen zoals: willen wij een groene Landbouwhogeschool zijn, een milieu-universiteit of een complete universiteit? Ten aanzien van het onderwijs kunnen wij ons afvragen: wat voor soort afgestudeerden willen wij eigenlijk en t.a.v. het onderzoek: welke criteria kiezen wij voor ons onderzoekbeleid? Op verzoek van de beide raden is inmiddels een commissie gevormd voor het project "LH-waarheen?", die deze maand met de werkzaamheden zal aanvangen.

Enkele beleidservaringen

door

Ir. B. ten Zeldam-Hartelust

Wanneer ik als voorzitter van de Hogeschoolraad het woord neem zult U, gezien de lengte van de raadsvergaderingen, misschien verwachten dat ik lang van stof zal zijn. Dat is evenwel niet nodig.

Het raadswerk speelt zich immers af in de openbaarheid, onder het oog van de hogeschoolgemeenschap; het mag in deze kring in grote trekken bekend worden verondersteld. Zoals de titel van mijn toespraak, "enkele beleidservaringen", aangeeft, wil ik omzien naar de weg die door de Hogeschoolraad en meer in het algemeen de nieuwe bestuursvorm is afgelegd, daarbij denkend aan hetgeen nog in het verschiet ligt. Zo ook wil de traditie het bij de opening van het Academisch Jaar.

Om een beeld te krijgen van de weg die de Hogeschoolraad is gegaan heb ik de onderwerpen die hem bezighielden in het eerste jaar van zijn bestaan, het studiejaar 1971/72, vergeleken met zijn huidige activiteiten.

Zoedoende constateerde ik een duidelijke accentverlegging in de werkzaamheden van de raad. Deze richtten zich in de aanloopperiode vooral op allerlei kwesties van constituerende aard. De Hogeschoolraad moest in samenwerking met het College van Bestuur het nieuwe bestuurlijke proces op gang brengen en er nader vorm aan geven.

Met de instrumenten die ontwikkeld werden kon de Hogeschoolraad vervolgens zijn inhoudelijke bestuurstaak verbreden en verdiepen.

Sectoren als het personeelsbeleid, de voorlichting, het

bouwbeleid en de ruimtelijke planning zijn sindsdien binnen de horizon van de raadsvergaderingen gekomen. De vaststelling van de begroting door de Hogeschoolraad won aan diepte doordat vanwege de raad intensiever kon worden deelgenomen aan de voorbereiding.

Overigens moet de Hogeschoolraad zijn belangrijkste constituerende taak, de vaststelling van het bestuursreglement van de Landbouwhogeschool, dit najaar nog voltooien.

Ook de zorg voor de studentenvoorzieningen, die de wet speciaal aan de Hogeschoolraad opdraagt, vraagt nog om nadere regeling.

Naast de constituerende en de inhoudelijke taken die het besturen van de Landbouwhogeschool zelf betreffen, is er nog een derde categorie van werkzaamheden die van meet af aan veel energie van de Hogeschoolraad heeft gevraagd.

De raad moet, evenals de universiteits- en hogeschoolraden elders, standpunten bepalen over wetsontwerpen en beleidsvoornemens waarover de minister de instellingen raadpleegt via de Academische Raad.

Aldus verschenen de actuele onderwerpen van het wetenschappelijk onderwijs op de agenda's van de Hogeschoolraad: de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs, het postacademisch onderwijs, de samenhang tussen het wo en het hbo, de planning van het postsecundair onderwijs, het wetenschapsbeleid, de beperking op de inschrijving van eerstejaarsstudenten, het collegegeld

en de studiefinanciering.

Weliswaar draagt de Faculteitsraad, al naar de aard van het onderwerp in kwestie, een meer of minder groot deel tot deze standpuntbepaling bij, maar ook met deze werkverdeling wordt veel van onze spankracht gevraagd. Niet alleen wordt aan de behandeling van ieder onderwerp uit de aard der zaak een straffe termijn gesteld, maar bovendien moeten wetsontwerpen en ministeriële nota's die met elkaar samenhangen en die men dus gaarne in verband met elkaar zou beschouwen, afzonderlijk van elkaar, in een min of meer toevallige volgorde, worden beoordeeld.

Deze ervaring uit het werk van de Hogeschoolraad is analoog aan hetgeen de onderwijswetgeving in grote lijnen te zien geeft. De grote onderwijswetten komen successievelijk tot stand met alle aansluitingsmoeilikheden van dien. Men denke aan de actuele problematiek van de deficiënte vooropleiding voor het wetenschappelijk onderwijs en van de selectie voor die studierichtingen waar een numerus fixus geldt.

Het zou beter stroken met onze zin voor methode als wij de diverse onderwerpen konden behandelen in de logische samenhang van een totale visie, maar dat is nu eenmaal niet het pad dat de werkelijkheid volgt.

De Hogeschoolraad kan zijn taken alleen in een samenwerkingspatroon met andere bestuursorganen vervullen. De Wet Universitaire Bestuurshervorming bepaalt dat het

College van Bestuur de besluiten van de Hogeschoolraad voorbereidt. Twee vormen van voorbereiding tekenden zich vanaf het begin naast elkaar af. Voor vele zaken bereidt het College van Bestuur een voorstel voor waarover de Hogeschoolraad dan tevens een advies van een van zijn commissies ontvangt. Andere voorstellen daarentegen worden door een raadscommissie geformuleerd en vervolgens door het College van Bestuur voorzien van een advies aan de raad. Een meer doelmatige voorbereiding mag worden verwacht van een integratie van deze vormen. In deze opzet bereidt het College van Bestuur de voorstellen voor en wordt het daarbij geadviseerd door een commissie van de Hogeschoolraad. Een nieuw soort commissies start nu op deze basis. Een voordeel van deze nieuwe figuur is ook dat het niet nodig is de competentiegebieden van het College van Bestuur en van de Hogeschoolraad ter zake van het betreffende onderwerp nauwkeurig af te bakenen voordat men aan het werk gaat.

Tussen de Hogeschoolraad en het Bureau van de Landbouwhogeschool bestaat de verhouding die iedere democratie kent tussen de deskundigen van het apparaat en hen die gekozen zijn om de besluiten te nemen naar redelijkheid en maatschappelijk inzicht. Met voldoening stel ik vast dat de deskundigen de gegevens met grote bereidwilligheid aandragen en ze met veel geduld toelichten voor telkens weer nieuwe raadsleden, en dat de raad deze bouwelementen voor zijn besluitvorming aanvaardt, weliswaar met kritische aandacht, maar ook met erkenning van de deskundigheid van het bureau.

In de relatie van de Hogeschoolraad tot de Faculteitsraad vallen evenals in de verhouding tot het College van Bestuur twee elementen te onderscheiden waaraan nader vorm moet worden gegeven: enerzijds de wijze van samenwerking in zaken waaraan beide raden deel hebben, anderzijds de omschrijving van ieders specifieke werkterrein. De Landbouwhogeschool kent slechts één faculteit en daardoor is nog veel aandacht nodig voor de vraag op welke wijze de bepalingen van de Wet Universitaire Bestuurshervorming over de verhouding tussen universiteitsraden en faculteitsraden voor Wageningen moeten worden uitgewerkt en nageleefd. Tussen het College van Bestuur, de voorzitter van de Hogeschoolraad en het Faculteitsbestuur hebben zich inmiddels vormen van informeel overleg ontwikkeld waarin de onderlinge samenwerking van geval tot geval wordt geregeld. Meermalen werden preadviezen opgesteld door gemengde werkgroepen. Naast deze formele aspecten van de relatie Hogeschoolraad/Faculteitsraad wil ik hier één inhoudelijk punt noemen. Het project - LH waarheen? zal moeten uitmonden in een ontwikkelingsplan voor de Landbouwhogeschool. Volgens de wet stelt de universiteits- of hogeschoolraad het ontwikkelingsplan voor de betreffende instelling op. Het is echter duidelijk dat de Faculteitsraad in deze materie een zeer belangrijke gesprekspartner is. Ter afsluiting van deze opmerkingen over het samenwerkingspatroon signaleer ik nog deze ervaring dat in de Hogeschoolraad veel betekenis wordt toegekend aan de

samenwerking van de universiteiten en hogescholen in de Academische Raad. Tegenover de kritiek die de Academische Raad in zijn huidige gedaante hier en daar ontmoet, mag worden gesteld dat de coördinatie tussen de instellingen daarin duidelijker vorm heeft gekregen.

De nieuwe universitaire bestuursvorm - inderdaad, het huidige bestel, dat al bijna vier jaar geleden is aangenomen, ervaren wij nog als iets nieuws. De strijd die daaraan voorafging ligt ons nog vers in het geheugen en de discussie over de mate van democratisering is verre van verstomd. Het basisniveau van het nieuwe stelsel, d.w.z. de vakgroepen, is nog niet volledig uitgekristalliseerd en de Wet Universitaire Bestuurs-hervorming zelf heeft een tijdelijk karakter en moet, na evaluatie van zijn werking, nog door een definitieve wet worden gevolgd.

Uit de discussies en problemen die in dit tijdsgewricht tussen aanloopperiode en evaluatie aan de orde van de dag zijn, wil ik één vraag lichten en in Uw midden leggen: zullen wij in de komende jaren een voldoende aantal bekwame leden voor de nieuwe bestuursorganen kunnen vinden? Deze vraag, die ook voor andere universiteiten en hogescholen rijst, is voor een minder grote gemeenschap als de onze des te klemmender.

Als ik eens geleedingsgewijs naga wat wij kunnen verwachten, zie ik bij de studenten de minste moeilijkheden. Hun zittingstijd in de Hogeschoolraad en de Faculteitsraad bedraagt één jaar. Daarvoor stelt men zich eerder

beschikbaar dan voor de tweejarige zittingsduur die voor de andere raadsleden geldt. De keuze uit de studenten, wier aantal nog groeit, is ook groter dan die uit de andere geledingen. De studenten ontvangen een vergoeding voor hun tijdverlet, maar hier ligt een adder onder het gras. De hoogte van de vergoeding kan het aanbod van kandidaten in kwalitatieve zin negatief beïnvloeden, hetzij doordat onvoldoende compensatie wordt geboden, hetzij doordat het raadslidmaatschap financieel te aantrekkelijk wordt gemaakt.

Voor de geleding van het technisch en administratief personeel ligt een probleem in het combineren van de normale dagtaak in de vakgroep met het raadswerk. Om opgewassen te zijn tegen de hoeveelheid werk in de raden en de commissies hebben de tap-leden medewerking nodig van hun vakgroepen en beheerseenheden. Hier is veel tact vereist, zowel van het tap-lid als van zijn collega's. Onuitgesproken afgunst kan het tap-lid moeilijkheden in de weg leggen. Aan de rechtspositie van het tap-lid van Hogeschool- en Faculteitsraad dient nog het nodige te worden gesleuteld.

Bestuurlijke bekwaamheid komt in alle geledingen voor maar zeker niet bij alle leden daarvan. Dit geldt ook voor de leden van het wetenschappelijk personeel. Zij zijn geselecteerd op hun bekwaamheid voor het geven van onderwijs en die voor het verrichten van onderzoek. Het bezit daarvan houdt niet in dat men dan ook een bekwaam bestuurder kan zijn. Komt bij deze relatieve schaarste

aan bestuurlijk talent nog onderwaardering van bestuursfuncties dan is de kwaliteit van het bestuur daarmee niet gediend.

Men zou kunnen vrezen dat er buiten de hogeschoolgemeenschap weinig animo is voor het lidmaatschap van de Hogeschoolraad met zijn driewekelijkse vergaderingen, dikke dossiers en commissiewerk. De ervaring leert gelukkig anders. In de kringen rondom de Landbouwhogeschool bestaat wel degelijk belangstelling voor het buitenuniversitair raadslidmaatschap, een belangstelling die wordt bevestigd door de waardevolle inbreng van de buitenuniversitaire leden in het werk van de raad.

Het probleem van de recrutering van de nieuwe bestuursorganen is een probleem van mensen, van hun capaciteiten, hun omstandigheden en hun waardeoordeel, het is ook een kwantitatief probleem dat ik in het korte bestek van deze toespraak slechts even kan aanstippen in de vorm van deze vraag: hoe wordt het evenwicht bewaard tussen de hoeveelheid werk van de bestuursorganen enerzijds en anderzijds de daarvoor beschikbare uren van het potentieel aan capabele, gemotiveerde bestuurders in onze LH-gemeenschap?

Ik heb U in het voorgaande verteld van mijn ervaringen, prettige ervaringen en ook wat zorgen. Hoe kunnen wij het experiment van de nieuwe bestuursvorm nu in positieve zin beïnvloeden? Als men slechts kort wil spreken, heeft men het voorrecht dat men een vraag niet volledig behoeft te beantwoorden. De recente installatie van de

voorlopige commissie voor voorlichtingsvraagstukken richtte mijn aandacht op het belang van de voorlichting. De gekozen bestuursorganen ontleen hun levenskracht en hun oriëntatie aan de belangstelling van de kiezers. Voorlichting over de bestuursarbeid stimuleert de belangstelling en de meningsvorming in de hogeschoolgemeenschap.

De consolidatie van de bestuurshervorming vraagt ook tijd. De WUB 1970 trad op 1 mei 1971 in werking voor de Landbouwhogeschool. Toen zou het nog ruim een jaar duren voordat alle bestuursorganen van het top- en middenniveau functioneerden en daarmee was de Landbouwhogeschool nog een van de eerste instellingen. De termijn waarop de WUB afloopt, 31 augustus 1976, blijkt nu te vroeg te zijn. Het is verheugend dat de Tweede Kamer bij de behandeling van de begroting 1974 positief heeft gereageerd op het voornemen van de staatssecretaris deze termijn te verlengen.

Hierdoor wordt ons tijd gegund om de onderwerpen die ik U noemde verder te brengen en om de bestuurshervorming af te ronden. Veel energie van ons gezamenlijk, dus niet alleen van hen die zich kandidaat stellen, blijft nodig om de bestuursvorm die het parlement in 1970 voor de universiteiten en hogescholen heeft aanvaard, een loyale kans te geven.

Onderwijs en Onderzoek

door

Dr. J.C. Zadoks

In zijn belijdenissen klaagt de Heilige Augustinus¹⁾ over de studenten die geen collegegeld willen betalen. De 1000 gulden affaire heeft een meer dan 1000-jarige voorgeschiedenis. De wetgever heeft ver in de toekomst geschouwd, nu hij er een 10.000 gulden kwestie aan toegevoegd heeft. De student en de examinerator, die de bepalingen van de jongste collegegeldwetgeving overtreden, kunnen strafrechtelijk vervolgd worden en gestraft worden met geldboetes tot f 10.000,--. Wie de boete hoog acht, kan troost vinden in de gedachte dat de zondaar slechts een overtreding begeeft, en dat hij daardoor in zijn carrière niet noemenswaard geschaad wordt. Het tumult rond de 1000 gulden affaire, dat door de nog prille WUB-organen moest worden bezworen, versluiert een belangrijk feit.

De invoering van de WUB, die ik wel eens heb gekarakteriseerd als een revolutie, heeft zich in Wageningen voltrokken zonder veel conflicten. Dit is niet alleen te danken aan de grondige voorbereiding van de revolutionairen, maar ook en vooral aan de actieve inspanning en de allesoverheersende wil van betrokkenen om de revolutie tot een succes te maken. Zoals iedere revolutie, heeft ook deze haar slachtoffers gemaakt. Enige leden van de LH-gemeenschap, en niet alleen ouderen, zijn dusdanig gedesoriënteerd of zelfs gedesillusionneerd, dat zij zich verloren en verlaten voelen, overplaatsing, ontslag of vervroegd pensioen aanvragen, of zich anderszins aan het gemeenschapsgebeuren onttrekken. Ik vermeld U dit omdat het ge-

zamenlijk weten en begrijpen de verantwoordelijkheid voor dit menselijk falen verlicht.

De Faculteit der Landbouwwetenschappen tracht te leven naar de geest van de WUB, maar er moet nog veel geregeld worden. De exegese van de wet door de Commissie Polak²⁾ laat weinig ruimte voor participatie van studenten in de ruim 70 vakgroepen, maar de wet wordt in Wageningen niet al te strak geïnterpreteerd. De 22 richtingsonderwijscommissies bieden echter een goede gelegenheid tot participatie van studenten in het bestuur aan de basis. De huidige, voorlopige regelingen voor het basis-niveau moeten vervangen worden door definitieve regelingen overeenkomstig de bepalingen van de WUB. Het Faculteitsbestuur is voornemens initiatieven hiertoe te ontwikkelen.

Ten aanzien van de middenstructuur is de discussie op gang gekomen. Sta mij toe dat ik uit mijn kortstondige ervaring als amateur-bestuurder enkele opmerkingen maak. De Wageningse situatie is uniek. Wij leven in een universitaire instelling met een omvang tussen servet en tafellaken. De Landbouwhogeschool is kleiner dan een tafellaken, want de vele bestuurlijke en administratieve functies, die de moderne universiteit voor intern en extern verkeer kent, kunnen slechts met moeite vervuld worden. De Landbouwhogeschool is groter dan een servet, want de afstand tussen bestuurden en bestuurderen is groot, waarschijnlijk te groot. Of moet de leegte van de

publieke tribune bij de Faculteitsraad gezien worden als een teken van vertrouwen? Lijkt de afstand slechts groot omdat de raad het wel goed doet?

Wil ik de relatie tussen de Hogeschoolraad en de enige Faculteitsraad van de Landbouwhogeschool in huiselijke termen schetsen, dan kom ik tot het volgende beeld.

De voorzitter van de Hogeschoolraad is de huisvader, die werk- en woonplaats kiest, beslist over huurhuis of eigen woning, over flat of huisje-met-een-tuin, over vakantie in tweede woning, caravan of bungalow-tent. De voorzitter van de Faculteitsraad is dan de huismoeder, altijd bedrijvig redderend: Truusje moet haar huiswerk maken, Jan heeft zijn broek gescheurd, Kees heeft uit de suikerpot gesnoept, en wat moeten wij vanavond eten?

In vormelijker taal gesteld: het ene bestuursorgaan scheidt de kaders voor het hogeschoolgebeuren, het andere vult ze in. Het samenleven van beide raden doet denken aan de haat-liefde verhouding in een huwelijk, met dien verstande dat de echtverbintenis geschraagd wordt door het Bureau van de Landbouwhogeschool, dat Bureau is zowel van het topniveau (Hogeschoolraad en College van Bestuur) als van het middenniveau (Faculteitsraad en Faculteitsbestuur). Een bekend adviesbureau voor organisatie en efficiency meent, dat deze toestand ideaal is.

In beginsel kan ik dat wel beamen, maar op dit moment moet ik constateren dat het Bureau als Bureau van de Faculteit nog niet adequaat functioneert. Bij de begro-

tingsbesprekingen zal het Faculteitsbestuur hierop terug komen.

De enigheid van de enige faculteit binnen de Landbouwhogeschool schuilt in de breedheid en in de flexibiliteit van het onderwijsprogramma. De breedheid omspannt een 70-tal vakgroepen, van Agrarisch Recht tot Plantenveredeling, van Sociologie tot Veevoeding. De flexibiliteit maakt het de student mogelijk een eigen, welhaast uniek studiepakket te kiezen uit de rijkgeschakeerde collectie van onderwijselementen. Het beginsel van vrije studiekeuze, vrij binnen redelijke grenzen, is onderbouwd met uniforme regelingen voor onderwijs- en examenprogramma's, centrale roostering, etc. Voor de studenten zijn deze breedheid en flexibiliteit van onschatbare waarde. De Faculteit der Landbouwwetenschappen heeft hier een voorsprong op vele andere faculteiten in den lande, die tot iedere prijs behouden moet worden.

Voorsprong in één opzicht kan leiden tot achterstand in ander opzicht. De interne organisatie van de Faculteit is zo uniek, dat in het interuniversitair verkeer telkens tekst en uitleg gegeven moet worden, en aldus kan de Landbouwhogeschool ongewild in een defensieve positie geraken. Dit geldt zowel voor onderhandelingen over wijzigingen in het Academisch Statuut (ik denk b.v. aan het probleem van de onderwijsbevoegdheden), als voor overleg binnen Secties van de Academische Raad, die veelal gelijkgerichte sub-faculteiten bundelen. Een te grote afwijking van wat

landelijk als normale organisatievorm van een faculteit wordt aanvaard, hoeft niet blijvend een voordeel te zijn.

Ik heb één voordeel en één nadeel van de één-heid van de Faculteit der Landbouwwetenschappen besproken om aan te tonen, dat aan het probleem "middenstructuur" met volharding maar zonder overhaasting doorgewerkt moet worden.

In het afgelopen jaar heeft onze enige Vaste Commissie voor het Onderwijs (geloofd zij hier de eenheid van de Faculteit) met onvolprezen ijver en bewonderenswaardige moed voortgewerkt in de richting van herprogrammering. Er zijn duidelijke standpunten ontwikkeld inzake studiebelasting en cursusduur, standpunten die ook bij de overheid met klem verdedigd worden. Mét of zonder verkorting van de cursusduur is de Landbouwhogeschool opnieuw aan herprogrammering toe. Voor mij is het hoofdargument dat inhoud, aard en aantal van de huidige drie propaedeuses niet meer bevredigen; door invoering van meer en flexibeler propaedeuses kan de Landbouwhogeschool aan de verscheidenheid der eerstejaarsstudenten meer recht doen en bovendien verbetering aanbrenge in de student-docent verhouding, die nu in de propaedeuse erg schriël afsteekt bij die in de doctoraal fase.

De ontvuchterende opmerkingen over de propaedeuse, die de Commissie Wieggersma³⁾ maakt, verhelten niet dat deze Commissie -ingevolge haar opdracht- frutselt in de marge.

In de ambtelijke sfeer lijkt iedereen de politieke grondvragen te ontwijken. De politieke eisen, die uit parlement en samenleving op de universiteiten afkomen, kunnen mijns inziens als volgt worden samengevat:

1. Geen selectie aan de ingang (wel de in academisch opzicht verwerpelijke loting).
2. Eén uniform uitgangsniveau.
3. Een hoog doorstromingspercentage (Commissie Wiegersma: 90%).
4. Geen kostenstijging.

Deze eisen zijn onverenigbaar. Zelfs als eis 4 vervalt, zijn de eisen 1, 2 en 3 incompatibel. Wel kunnen de eisen 3 en 4 verwezenlijkt worden als wij afzien van de eisen 1 en/of 2. Selectie aan de ingang komt in het buitenland veel voor, evenals in het Nederlandse tertiaire maar niet universitaire onderwijs. Ook een getrappt uitgangsniveau is in het buitenland meer regel dan uitzondering, veelal gekoppeld aan ingangselectie. Wil men geen getrappt uitgangsniveau, dan kiese men als alternatief het dossier-diploma, dat de Landbouwhogeschool probleemloos kan afgeven. De vertrouwelijke informatie, die -uitsluitend op verzoek van studenten- wordt afgegeven, aan buitenlandse universiteiten ter ondersteuning van sollicitaties, heeft het karakter van een dossier-diploma. Gezien de onverenigbaarheid van de gestelde eisen, meen ik dat wij veel tijd verkletsen, zolang niet op politiek niveau de nodige keuzen zijn gemaakt en door het parlement zijn bevestigd.

Veel kostbare tijd wordt ook besteed aan de constructie van wetenschaps- en onderzoeksbeleid. Wetenschapsbeleid op nationaal niveau is een questieuze zaak: moet het, kan het, zal het? Het roepen om beleid komt bij mij over als een hedendaagse versie van het aanroepen van de voorzienigheid uit vroeger en geloviger tijden. Casimir vatte zijn twijfels bondig samen in de woorden "an impossible imperative"⁴⁾. De beminnelijkheid van onze Minister voor het wetenschapsbeleid is wellicht de beste garantie voor succes.

Op lokaal niveau is de constructie van een onderzoeksbeleid een uitdaging, waar zelfs de Vaste Commissie voor de Wetenschapsbeoefening moeite mee heeft. Het veelgenoemde criterium van maatschappelijke relevantie geeft weinig houvast bij de beantwoording van vragen als "in hoeverre kunnen en moeten wij ons los maken van meer of minder incidentele politieke visies van beoordelaars" en "hoe te expliciteren bij fundamenteel onderzoek".

Meer kans op succes biedt wellicht het zoeken naar unificerende denkwijzen op hoger abstractieniveau: bijv. het ontwikkelen en in toepassing brengen van non-destructieve technieken voor waarneming op afstand ten behoeve van landbouw, milieubeheer en menskunde. Deze abstract-fysische benadering wordt al in een tiental vakgroepen gehanteerd. Kan hier de stap van technisch hulpmiddel naar beleidsinstrument gemaakt worden? De gedachtengang sluit aan op Weinberg's wetenschappelijke relevantie⁶⁾,

die wellicht operationeel gemaakt kan worden met de begrippen "verticale integratie" en "horizontale integratie". Een voorbeeld van verticale integratie zou kunnen zijn het fotosynthese-onderzoek: aan de basis de vakgroep Moleculaire fysica met zijn metingen aan het fotosynthetisch actieve molecuul; de verworven inzichten worden benut door de vakgroepen werkzaam op de integratieniveaus cel en individu; de landbouwkundige toepassing vindt plaats bij de teeltvakgroepen op het integratieniveau van de populatie. Horizontale integratie komt onder meer tot uitdrukking bij promoties, waar in toenemende mate twee promotoren uit verschillende vakgebieden de optredende promovendus begeleiden.

Inmiddels meldden zich ook de eerste werkgroepen ex artikel 18 van de WUB; de Commissie Faculteitsreglement heeft zich belast met de uitwerking van de formele aspecten.

De ontwikkeling van de Landbouwhogeschool op lange termijn, van zijn onderwijs en onderzoek, wordt op het tekenbord gezet middels het programma "LH-waarheen?". Het bestaande willen wij niet alleen behouden, maar ook laten evolueren. De Faculteitsraad heeft zich -althans in beginsel- gesteld achter het behoud van de Studierichting Biologie, heeft een vrije studierichting Milieuhygiëne ingesteld als voorloper van een definitieve studierichting met opname in het Academisch Statuut, spreekt in ernst over Gezondheidskunde en zal zich te zijner tijd moeten uitspreken over een eventuele studierichting Wiskunde. Zonder

aan het belang van deze en dergelijke ontwikkelingen te kort te doen, wil ik hier Uw aandacht vragen voor de bevestiging en verdieping -ik zeg niet uitbouw- van de oude landbouwkundige kern in de Landbouwhogeschool. Op twee punten ga ik nader in: de landbouwkundige perikelen van Nederland en die van de derde wereld.

De hedendaagse landbouwkundige perikelen volgen een patroon, dat reeds bekend is uit de industriële en universitaire wereld. In de Nederlandse industrie werden collectieve voorzieningen geregeld door overleg volgens een harmonie-model, totdat rond 1970 de bedrijfsbonden het vertrouwen in de topleiders opzegden en zelf regelingen bedongen, bedrijfstakgewijs, vanuit de basis. Het conflictmodel kreeg de overhand, de arbeidsvrede nam af en de stakingsfrequentie nam toe⁵⁾. In de universitaire wereld braken de onder het kleed der gehoorzaamheid verborgen spanningen reeds door in 1968, met voor Nederland ongekende hevigheid. De WUB, in Veringa's pressure cooker klaar gestoomd, moest de losgeslagen kudde weer in het hok krijgen; het lokmiddel was inspraak vanaf de basis. Nu staan de landbouworganisaties onder spanning. De top wankelt onder het motorengedaver van de trekker-kruistocht⁷⁾, de basis wil gehoord worden ongeacht de vraag of dit wel of niet goed is voor de boerenstand. Kunnen onze landbouweconomen, landbouwsociologen en andere landbouwkundigen tot verbetering van de toestand bijdragen?

De perikelen van de derde wereld zijn van veel ernstiger aard dan die van Nederland. In de maand november zal het derde Wereldvoedselcongres zich te Rome afvragen hoe de wereld aan de stijgende vraag naar voedsel kan voldoen. Over tien jaar zal het graantekort in de derde wereld 10% van de graanbehoefte bedragen⁸⁾. Er is geld noch graan voor suppletie van het tekort. Het naakte bestaan van miljoenen medemensen is in gevaar. Kan de Landbouwhogeschool iets doen? Mijns inziens wel. Nu reeds meet de arbeidsinspanning van de Landbouwhogeschool ter zake van de derde wereld ruim 40 manjaar per jaar, de financiële inspanning meer dan 10 miljoen gulden 's jaars. Helaas is de organisatiegraad van deze bijdrage laag; de initiatieven zijn veelal gebonden aan personen en vakgroepen, zelden aan de Landbouwhogeschool als zodanig. Misschien kunnen na een eventuele reorganisatie van de "Tropencommissie" nieuwe wegen gevonden worden om een toenemend deel van het onderwijs- en onderzoekpotentieel van de Landbouwhogeschool ten dienste te stellen van de derde wereld:

- door meer onderzoek ten behoeve van de ontwikkelingslanden te entameren,
- door technische bijstand te verlenen waar dit gevraagd wordt,
- door Nederlandse landbouwkundigen meer derde wereldgericht op te leiden, en
- door landbouwkundigen uit de derde wereld hier een op hun behoeften gerichte aanvullende opleiding te geven.

Het zal U duidelijk zijn dat er in het nieuwe academisch jaar volop werk is in onderwijs, onderzoek en bestuur, in Nederland en daarbuiten. Namens het driespan, dat U voor het LH-karretje hebt gespannen, en dat U dientengevolge hier hebt kunnen aanhoren, verklaar ik het Academisch Jaar 1974/75 voor geopend.

- 1) Augustinus - Belijdenissen. Boek 5, hoofdstuk XII.
Vertaler: A. Sizoo. Prisma, Utrecht (1965) 351 pp.
- 2) Advies van de Commissie voor de Bestuurshervorming
(ex art. 56 WUB) m.b.t. de bevoegdheden en verant-
woordelijkheden op het gebied van het onderwijs en
de examens, alsmede de beoefening van de wetenschap,
die de leden van het wetenschappelijk personeel
aan hun aanstellingsbesluit ontlene, in relatie tot
de bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de fa-
culteitsraad, subfaculteitsraad en het vakgroeps-
bestuur, d.d. 29 april 1974.
- 3) Commissie Voorbereiding Herprogrammering Wetenschap-
pelijk Onderwijs van de Academische Raad (C.V.H.W.O.).
Derde werkstuk: De propedeuse. Juli 1974. 26 pp.
- 4) H.B.G. Casimir - Research policy: An impossible
imperative. Delta, Amsterdam, 16 (2) (1973) 5 - 14.
- 5) Een aardig overzicht geeft:
B. Peper - Change in progress: Dutch industrial
relations today. Delta, Amsterdam, 16 (3) (1973)
5 - 16.
- 6) A.M. Weinberg - Criteria for scientific choice.
Minerva 1 (2) (1963) 159 - 171.
- 7) J.F. van Riemsdijk - Het landbouwbeleid zit in de
modder. II. Commissie - Kriellaars sluit ogen voor
problemen. E.S.B. 74.08.22.
- 8) S. Marei - Preliminary assessment of the world food
situation: present and future. U.N. Preparatory
committee of the World Food Conference. April 1974.
74 pp.